

ה"צנטוריון" והמגמה לטנק "אחיד"

ר. מ. אוגורקיביץ

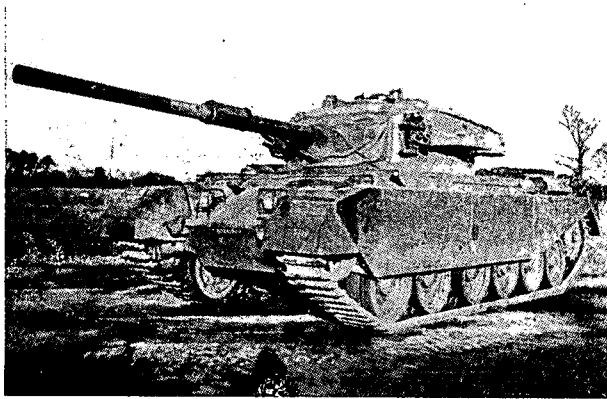
שני תהליכים של האחדה נסתמנו במרוצת עשרים השנה האחרונות בכוחות-השריון — ובמיוחד בחיל-השריון הבריטי, בו עוסקת הסקירה, שחלקיה העיקריים ניתנים להלן. האחד היה חינוי במיוחד בשביל בריטניה דוקא, שכן לגביה קובע בעל הסקירה, מומחה-הטנקים הידוע ר. אוגורקיביץ, כי החלוקה של הטנקים בין התפקיד הלוחם-בעיקר לבין זה הנייד-בעיקר — היא שהולכה, בתקופה שלפני מלחמת-העולם השנייה, לידי התהוות שני סוגים נפרדים: "טנקי-רגלים" ו"טנקי-קרוזר". כיטוי אחרון זה — לא קל לתרגמו. הוא נקרא על שם סוג של אנית-מלחמה: "קרוזר" — "סיירת" בעברית. אך הביטוי העברי עלול לעורר את הרושם, כי אלה הם טנקי-סיור; ולא כן הוא. לתפקידי סיור שמורות היו (ועודן שמורות) בשריון הבריטי השריוניות: רכב אופני בעל שריון קל. ואילו לפי התפיסה שנתגבשה בבריטניה לקראת שנות-השלושים — שבהתמדתה רואה בעל-הסקירה אחד הגורמים לתקלותיו הרבות של השריון הבריטי במהלך מלחמת-העולם השנייה — "הטנק-הסיירת" של אז נועד לתפקיד של מעין חיל-פרשים משוריין, ממונע ומהיר-תנועה; חיל, שעיקר הפעלתו למסעי-עקיפה, הסתערויות-באגף וכיוצא באלה. חסרו לו, לטנק-ה"קרוזר", לביצוע תפקידו זה, שני דברים בלבד: שריון ראוי (שהוקרב בראש-וראשונה לטובת הניידות), ואולי עוד יותר מזה — חימוש בר כוח... כיצד, לבסוף, התגברה המחשבה הצבאית הבריטית, החל מאמצע שנות-הארבעים, על תפיסה "מכוצלת" זו והולידה את ה"צנטוריון", כ"טנק אחיד". גם לתפקידי סיור לחיל-הרגלים; מכאן, וגם לפעולות קטניות-נרחבות ואופרטיביות בעוצבות-משוריינות גדולות מכאן — על כך מסופר, בקצרה, בסקירה זו.

מגמת ה"האחדה" האחרת היא זו, המולכה לפיתוח "טנק-מערכה ראשי" (main battle tank) — יורשו של "הטנק הבינוני" של מלחמת-העולם והשנים שלאחריה. לפי משקלו לא יימנה "טנק המערכה הראשי" עם הסוג של "טנק כבד" — אך יהיה כבד-תותח. דבר זה יאפשר למזג בכל-זאת בתוך דגם-טנק אחיד זה גם כמה מתכונותיו ותפקידיו הטקטיים של "הטנק הכבד (נוסח "סטלין"), אשר שימש ליצירת "נקודות-כובד" ולמתן תמיכה מרעת לשריון-הבינוני. השנים הקרובות תראינה, עד כמה מגמה שניה זו (המתגלית בבריטניה ב"צ'יפטיין" החדש) תשלוט מעתה גם ב"מעצמות השריון" הראשיות האחרות.

תוכנו ועוצבו ב"1936—1937, שרינונו היה עבה אפילו מזה — 75 מ"מ; ועל כן היה הוא, למשך זמן-מה, הטנק כבד-השריון שבעולם כולו. כן היה הוא מהיר מקודמו, והיה לו צריח לשלושה אנשים — ובו אותו תותח בן 40 המ"מ (ה"דד-ליטראון") עצמו אשר ל"קרוזרים".

וכך, ערב מלחמת-העולם השנייה, נמצאה בריטניה בתהליך פיתוח של סוג טנקים אחד — אשר נמנו עם המהירים ביותר, וסוג שני — טנקים בעלי השריון הכבד ביותר. כן חל פיתוח ניכר במבנה תאי-החימה של הטנקים, במנגנוני

במקביל לגיבושם, במהלך שנות-השלושים, של הדגמים הראשונים לטנק ה"קרוזר", החלו מופיעים, מ"1934 ואילך, דגמיהם של "טנקי-הרגלים". היה זה מקרה מובהק של נטיגה אחר-נית, אל מושגים שכבר אבד עליהם הכלח: טנק אטי, שנועד לנוע בראש הסתערותם של רגלים ולפלס להם דרך בתוקף מחפה שרינונו. כך, חמוש היה טנק-הרגלים, "סימן 1" במקלט יחיד בלבד, ומהירותו לא היתה אלא כ"13 ק"מ לשעה; אך היה לו שריון בלתי-רגיל בשביל הימים ההם — 60 מ"מ עוביו. "סימן 2" שבסוג זה — ה"מטילדה" הנודעת — אשר

ה"צנטוריון"

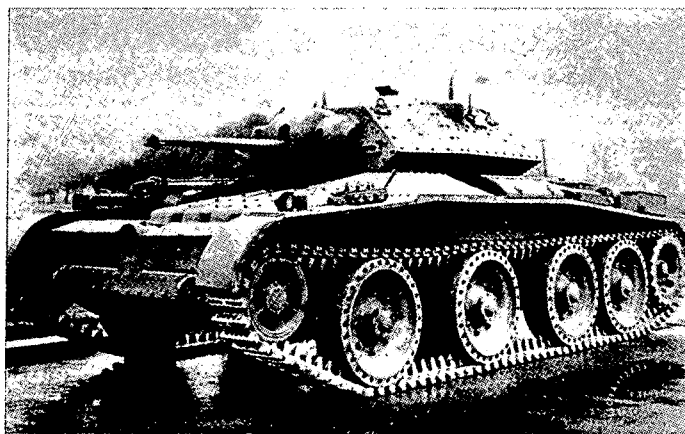
של טנקי הרגלים חיפה על כך רק מפעם לפעם, ובעיקר נגד הכוחות האיטלקיים בעלי החימוש הדל. כתוצאה מכך, לא הגיעו טנקי ה"קרנור" הרבים מדגם "קובננטר" לכל שימוש בשדה, וכשטנקים אחרים, כמו ה"צ'רצ'יל", התגברו על הבעיות שעמדו בפניהם, התברר, שתותחיהם נחותים במידה ניכרת.

הכשלונות בשדה החימוש החמירו ב־1942, כשהגרמנים, אשר שלוחם וזעזעה בקרבות עם הטנקים הרוסיים, החלו להכניס למערכה טנקים בעלי חימוש כבד יותר. עד אז התקדמו גם הטנקים הבריטיים מתותחים בני 40 מ"מ לבעלי קוטר גדול יותר, אולם התקדמות זו לא הייתה מספקת. למשל — כש־חומש "קרוסיידר" מחדש בתוחח בן 6 ליטראות (57 מ"מ), כבר היה ל"פנצר 4" תוחח ארוך בן 75 מ"מ, ובשעה שהד "צ'רצ'יל" הגיע לתוניסיה עם תוחח בן 6 ליטראות כשל ה"קרוסיידר", הוא ניצב מול ה"טייגר" המצויד בתוחח בן 88 מ"מ, בעל מהירות לוע גדולה.

כתוצאה מכך, היה על כוחות השריון הבריטיים להצטייד במשך 1943 בטנקי "שרמן M4" תוצרת ארה"ב, אשר היו חמושים בתוחח בן 75 מ"מ. מצב מצער זה נגרם אך ורק כתוצאה מפיתוחם הנפרד של שני סוגי טנקים — טנקי רגלים וטנקי "קרנור" — אשר לגבי שניהם לא נחשבה עוצמת האש של התוחח לדרישה בעלת חשיבות ראשונית. בסופו של דבר הכירו בעובדה, שהתוחח — ולא המקלע — הוא כלי־הנשק העיקרי של הטנק, ולכן הורכבו על הטנקים הבריטיים תותחים בני 75 מ"מ בעלי מהירות לוע בינונית, לשם ירית פגזים נפיצים בצורה יעילה. אולם כבר אז לא התאימו הטנקים ללחימה בטנקי האויב. טענו אז, במלוא הרצינות, כי "מטרתו העיקרית של הטנק היא להשמיד גייסות בלתי־משוריינים של האויב, ולכן אין לצפות ממנו שילחם בטנקי האויב" — כאילו אפשר להימנע מכך בשדה הקרב. לאחר זמן הכירו, כי טענות אלה אין להן שחר, אולם בינתיים המשיכו הטנקים הבריטיים לפגור בהתפתחותם.

הנסיון שנרכש במחיר כה רב במשך חלקה השני של מלחמת העולם הוכיח מעל לכל ספק, כמה מזיקות היו התאוריות של ימי־השלום. בהדרגה החלו להכיר בעובדה, שתפקידיו של הטנק דומים ביסודם, בין אם משתמשים בו לסיוע לחי"ר

החיגוי ובתכונות אחרות של הטנק. אולם בריטניה פיגרה, ולמעשה אפילו לא החלה את דרכה, בשטח החשוב ביותר — פיתוח טנקים בעלי חימוש כבד ביותר. לא נתעורר כל צורך בכך, עקב הדוקטרינה של שני הסוגים הנפרדים — טנקי הרגלים וה"קרנור" — שיועדו למשימותיהם המיוחדות בלבד. בניגוד להם החלו כבר בשנות העשרים הגרמנים, הרוסים וה־צרפתים בפיתוחם של תותחים בני 75 ו־76 מ"מ, והכניסו אותם לשירות עוד לפני פרוץ המלחמה. מאז נעשו נסיונות להפחית בהערכתם של טנקים כמו ה"פנצר 4" הגרמני, תוך השוואתו לטנקים הבריטיים ל"סיוע קרוב" — גירסה של טנקי ה"קרנור" והרגלים לתפקיד מיוחד — אשר היו חמושים בהוביצר בן 3 או 3.7 אינטש, בעיקר לשם ירית פגזי־עשן... נסיונות מסוג זה התעלמו כליל מן העובדה, שאפילו בצורתם המקורית, קצרת הקנה, היו התותחים בני 75 ו־76 המ"מ של הטנקים הגרמניים והרוסיים כלי נשק רב־תכליתיים, והצביעו על התקדמות חשובה בכוח־אש התקפי. עוצמת־האש המוגברת נתנה להם עדיפות על תותחי־טנקים בעלי קוטר קטן יותר, אשר התאימו רק ללחימה בטנקים של האויב. על־כ־לפנים, בשלבים הראשונים של מלחמת־העולם השניה היה חימושם של הטנקים הבריטיים מספיק, כיון שגם הגרמנים שגו בצורה דומה, כאשר ייצרו בעיקר טנקים קלים. מבחינה כמותית לא היה המצב כה גרוע כפי שנהגו לתארו. למשל — כאשר פרצה המלחמה, היו ברשותו של הצבא הבריטי כ־1000 טנקים קלים ו־145 טנקים "קרנור" ורגלים חדשים. היה זה פחות ממספר הטנקים הגרמניים (סך הכל —

ה"קובננטר"

3195), אולם מספר הטנקים של בריטניה וצרפת ביחד עלה על מספר הטנקים הגרמניים. ב־1940 ייצרה בריטניה טנקים כמעט כמספר שייצרה גרמניה באותה שנה — 1339 לעומת 1460, וב־1941 אף עלתה עליה — 4841 לעומת 3256. המאמץ הבולט נעשה ב־1942, שעה שהייצור הגיע ל־8611 לעומת 4278 טנקים גרמניים.

מספרים אלה, שאינם יודעים לרבים, יש לזקפם לזכותה של התעשייה הבריטית — אולם למרבית הצער ירד חלק ניכר מן המאמץ העילאי הזה לטמיון. הטנקים שיוצרו לא היו די מפותחים, כתוצאה מפזיזור המאמץ בדגמים כה רבים ושונים, ואחר גם נתברר, שאין הם חמושים כראוי. השריון העבה

לאחר שמונה שנים של פיתוח. בהשוואה ל"צנטוריון" מצביע ה"ציפטיין" על התקדמות ניכרת בעוצמת-אש, אם כי הראי-שון חמוש כעת בתותח בן 105 מ"מ. למעשה עולה ה"ציפטיין" מבחינה זו על כל הטנקים שפותחו לפניו. כמרכן הוא קל מן ה"קונקרור", אשר כבר הוצא מן השירות.

העובדה, שה"ציפטיין" עומד לתפוס את מקומו של ה"קונקרור", וכן של ה"צנטוריון", מצביעה על ריכוז המאמץ בטנק מערכה אחד, שחימושו משוכלל ככל שמאפשרת זאת הטכנולוגיה בת-זמננו. תכונתו זו של הטנק מאפילה על כל תכונותיו האחרות, והיא מצביעה על כך, שפיתוחם של הטנקים הבריטיים עלה כעת על פסים יציבים ביותר. יש לקוות, שפיתוח נוסף לא יאחר לבוא, ואם יבוא — תהיה לבריטניה הזדמנות טובה לקיים את עמדתה כיצרן ראשי של טנקים.

*

עתיד הטנקים עצמם מובטח, כיון שהם בעיקרם משטחות ניידות לכלי נשק כבדים, ובתור שכאלה יודקקו להם כל עוד יהיה צורך בכוחות קרקע. על-כל-פנים, יש להניח, כי צורתם תשתנה במידה ניכרת. למעשה קיימות כבר כיום דרכי-פיתוח חדשות, שאותן יש לחקור במרץ רב יותר מכל מה שנעשה עד עתה.

ה"ציפטיין"

ובין אם במערכים משוריינים. במקביל הגיעו למסקנה הבלתי-נמנעת, שמה שבאמת נדרש, הוא דגם חמוש היטב, שיהיה מסוגל ללחום בטנקי-האויב. אי-שביעות הרצון מן המדיניות הקודמת הגיעה לשיאה בהצעה רשמית שהוגשה ביולי 1944 על-ידי פילד-מרשל מונטגומרי לביטול החלוקה בין טנקי ה"קרוזר" והרגלים ולפיתוחו של טנק אחד. ב-1946 הפכה ההצעה למדיניות רשמית.

תוצאת מדיניות חדשה זו היתה פיתוחו של טנק "אחיד", אשר התבסס על השריון הכבד יותר של ה"צנטוריון". ה"צנטוריון" עצמו לא הונח. וב-1948 הושלם כדגם "סימן 3", כשהוא מצויד באותו תותח בן 20 ליטראות (83.4 מ"מ), אשר תוכנן לטנק ה"אחיד". ב-1950 תוכנן לפתח את זה האחרון לטנק בעל תותח כבד בן 120 מ"מ — ה"קונקרור" — בעוד שה"צנטוריון" יישאר טנק בעל תותח בינוני. הדבר הביא למדיניות של ייצור שני טיפוסים של טנקים, אשר לפיה היוו הטנקים הבינוניים את הגוף העיקרי, בעוד שמספר קטן יותר של טנקים בעלי חימוש כבד יותר חיפו עליהם. מדיניות מסוג זה ננקטה משך שנים על-ידי הרוסים, וקודם לכן על-ידי הגרמנים, ולא היה לה ולא כלום עם הדוקטרינה הנפסדת של טנקי הרגלים וה"קרוזר" אשר מעולם לא היו שונים זה מזה בחימושם. על-כל-פנים, לפיתוחו של ה"קונקרור" היתה גם תוצאה שלילית: הנסיון לעלות על טנקים אחרים לא רק בתותח אלא גם בשריון — ובמיוחד על ה"סטלין-3" (משקלו 46 טונות, ותותחו בן 122 מ"מ) — גרם להפיכתו לטנק הכבד ביותר בעולם (65 טונות) — שיא שתועלתו מוטלת בספק.

בינתיים זכה הצבא הבריטי בדבר שלא זכה לו מעולם קודם לכן — טנק עיקרי, ה"צנטוריון" בן 50 הטונות, שחימושו טוב משל כל האחרים. בתור שכזה הוא הוזמן גם על-ידי מספר צבאות, כולל אלה של שבדיה, שביצריה וישראל — וכן על-ידי חלק מארצות חבר העמים הבריטי. וכך רכשה בריטניה מחדש את מעמד הייצור של טנקים, מעמד אשר בו החזיקה 20 שנים.

יורשו של ה"צנטוריון" הוא ה"ציפטיין" — טנק-מערכה בעל תותח בן 120 מ"מ, אשר זה-עתה החל יוצא מבתי-החרושת